

İKİ, ÜÇ DAHA FAZLA KIYAMET... (KARANLIĞIN YÜREĞİ'NDE 'KIYAMET')

“İnsanı yalayıp yutan karanlığın yüreği...”
‘Karanlığın Yüreği’
"Sabahları napalm kokusuna bayılıyorum."
‘Apocalypse Now’

Savaş ÇOBAN¹

Özet: Joseph Conrad'ın ‘Karanlığın Yüreği’ adlı eserinin sinema uyarlaması olan Francis Ford Coppola'nın ‘Apocalypse Now’ı arasındaki anlatımsal ve biçimsel yakınlıklar makalenin temel konusudur. İki eserin anlatmak istedikleri ve anlatırken kullandıkları dil, görüntü, müzik vs. birçok anlamda karşılaştırılmıştır. Emperyalizmin ve savaşın konunun ard yöresini oluşturduğu bu iki eser hem roman hem de film olarak çok büyük ilgi görmüşlerdir. Kitap, bir tür yarı tanrı haline gelmiş asi asker, deli ve tehlikeli Albay Kurtz'u öldürme göreviyle gönderilen Yüzbaşı Willard'ı ormanın, bataklıkların derinliklerinde, savaş alanlarının ortasında yaptığı yolculuğu anlatır. Savaşın dehşet ve deliliği içinde bir kabus yolculuğu, insanın ruhunda kök salmış kötülüğe dair bir anlatıma dönüşür. Conrad'ın ve hem de Coppola'nın metinlerinde iki yazara ait temel endişeler şöyledir: Emperyalizmin ahlaki sorunları nelerdir? İnsan davranışına neler yakışır? Hepimiz nefretin büyüyle bir sır saklar mıyız? Kitabın yazarı ve filmin senaryo yazarının siyasi yaklaşımının net bir şekilde ortaya konduğu bu iki esere eleştirel açıdan bakmaya çalıştık. Bu anlamda bir roman ve onun sinema uyarlaması yoluyla bu eserleri yaratanlar; yaşadıkları dönemi ve bakış açılarını, bize iletmekte ve kendi doğrularını kabul ettirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda iki esere ve sahiplerine başka bir tarzda yeniden bakmak gerekiyor. Biz bu yeniden bakışta yöntem olarak Marksist eleştirinin öğelerini kullandık.

Anahtar sözcükler: ‘Karanlığın Yüreği’, ‘Apocalypse Now’, Joseph Conrad, Coppola, Milius, emperyalizm

Giriş

Emperyalizm geçmişte ve günümüzde en çok tartışılan konulardan birisi olmuştur. Kapitalizmin en üst aşaması olarak ele alabileceğimiz emperyalizm günümüzde oldukça şekil değiştirmiş bir biçimde varlığını sürdürmektedir.

¹Dr., Bağımsız Araştırmacı – İletişimci, savascoban@gmail.com

Emperyalizmin en önemli argümanları olan medeniyet ve özgürlük götürme söyleminin yansıtılması açısından Conrad'ın romanı ve Coppola'nın filmi arasında büyük bir uyum vardır. "*Apocalypse Now*'da Conrad'ın hem etik tasarımı, hem de kültürel fikirleri korunur ya da başarılı bir şekilde tecrübe edilmiştir. Film ve metin kesin olarak birbirlerinden ayrı bir topluluk olsa da temelleri gerçek dünyanın benzerliklerine dayanır. Conrad'ın yaklaşımı, Coppola ele alındığında - *Apocalypse Now*'da - çok daha olumlu olarak ortaya çıkar."(Greiff 1992:195) Conrad'ın romanı oldukça etkileyici ve emperyalizmi anlatma açısından önemli bir eserdir. *Charles Marlow'un belirttiğine göre, Joseph Conrad'ın 'Karanlığın Yüreği' adlı kitabında konu nefretin büyüüdür. Romanın (novella) tasarımı mükemmel bir biçimde konu içinde konu, geriye dönüşlerin içinde geriye dönüş ve bir dizi alıntı içinde alıntı şeklinde işlenmiştir. Karanlık ve kaos; "öndeyiş ve sonsöz"le dingince tasarlanmış bir romandır.* (Cahir 1992:181) Çok güzel yazılmış bir romandan uyarlanan çok iyi bir film ortaya çıkması oldukça zordur, ancak Coppola bu başarıya imza atmıştır. "Belki de Coppola'nın karşılaştığı en büyük zorluk film kavramının şeffaf ağırlığıydı. Yardımcı yazarlardan John Milius, 'Apocalypse'i Joseph Conrad'ın 'Heart of Darkness'ının modern bir versiyonu yapmak istiyordu. Bu, birilerinin bu şeyi film haline getirmesine kadar sürdü, çünkü bir başarıyı meydana getirilmesinin ne kadar zor olduğu böylesine bir başarıyla yola çıkınca anlaşıldı." (Howe 2001: 33) Bu bağlamda uyarlama açısından bir başarıya ortaya çıkmış olması romanın çok güzel olmasının yanı sıra uyarlama açısından biçimden çok içeriğin uyumlu olmasında yatmaktadır. *Belki de Coppola'nın karşılaştığı en büyük zorluk film kavramının şeffaf ağırlığıydı. Yardımcı yazarlardan John Milius, 'Apocalypse'i Joseph Conrad'ın 'Heart of Darkness'ının modern bir versiyonu yapmak istiyordu. Bu, birilerinin bu şeyi film haline getirmesine kadar sürdü, çünkü bir başarıyı meydana getirilmesinin ne kadar zor olduğu böylesine bir başarıyla yola çıkınca anlaşıldı.* (Howe, 2001: 33) Bu anlamda film yapmanın zorluğu ile uyarlamanın zorluğunun yanına önemli yazar ve yönetmenleri koyunca, beklentinin artırdığı ağırlık, ortaya çıkan başarıyla birlikte Coppola ve Milius'un sırtından kalktı.

Diğer taraftan birçok eleştirmen Coppola'yı çok ağır eleştirmişlerdir. Coppola'nın, Conrad'ın romanını çarpıttığını ileri sürenler de olmuştur. Greiff'in bu konuda şunları söylemektedir:

Joseph Conrad, Francis Ford Coppola'nın *Apocalypse Now*'ında perde(sinema) iltiması almaz. *Heart of Darkness*'a yakın (sempatisi) olan pek çok seyirci bunu *Apocalypse Now*'da romanın özgün şeklini ve asıl anlamın tekrarlı olarak bozulduğu için edebi öncellerini aşağılamış olduğu fikrine bir çeşit doğrulama olarak görür. Daha karmaşık doğru ise yüzeyseldir ve çarpıtmaların ortasındadır. Coppola, *Heart of Darkness*'da Conrad'a olan saygısını göze çarpan bazı özellikleri beklenmedik yollarla göstermiştir. Buna örnek Conrad'ın *Heart of Darkness*'taki çok tartışılan çerçeveyi içerir – Thames nehri üzerine Nellie adlı teknede hikayenin açılış ve kapanışını yapmasıdır. *Apocalypse Now*'ın bir eleştirisinde John Pym, Coppola'nın Conrad'ın çerçevesini filme dökmesinin

imkânsız olduğunu belirtir ve onsuz, Kurtz'un normal insanlarla ahlaki uyumu Marlow'un dinleyicilerinde (ya da bizlerde) olduğu gibi kaybolur. Martin Sheen'i Captain Williard karakteriyle Hudson'a özgürlük dağıtan biri olarak ya da San Francisco koyunda Batı kültürünü temsil eden bir grup amatör denizciyi hayal etmek zordur. (Greiff 1992:188)

Eleştirel anlamda yabana atılamayacak bu yaklaşımlara rağmen elde iki başarıya ulaşıldığı da inkar edilemez. Bu başarıya ulaşan oyuncular kadar, müziklerin kullanılışı da dikkat çekmektedir.

Uyarlama açısından kitap ve filmdeki karakterlerin benzeştiklerini görürüz. Ancak romanın sinemaya uyarlanması konusu oldukça tartışmalıdır. Diğer taraftan iki yapıt arasında birçok paralellik olduğu da bir gerçekliktir.

Her iki öyküde olay örgüsünün önemli noktaları nehir üzerinde Congo ve Cambodia'nın içine doğru, bir aşağı bir yukarı dönerken olur. Conrad'ın novellasında Coppola'nın filminde olduğu gibi karmaşık, yoğun ve belirsiz iki karakter arasındaki ilişkiler öykünün merkezini oluşturur. Her iki öyküde de pasif olan (yani seyahat etmeyen ve diğerleri tarafından yavaşça fark edilen) karakter olay örgüsünün en önemli gücü olmuştur: ona karşı olan tutumlar karmaşıktır (hayranlık, korku gibi) ve karakterin adı Kurtz'dur. Yazar, General Kurtz'un yöntemlerinin pek sağlam olmadığını Williard'a söyler; yönetmen Marlow'a Kurtz'un yöntemlerinin pek sağlam olmadığını düşündüğünü söyler. Coppola'nın filminde devam eden bir savaş vardır; Conrad'ın novellasında ise Afrika'daki Avrupa'lı hareketlerin savaş benzeri hareketler olduğu belirtilir; bu ölüm ve ticaretin keyiflendirici dansıdır. (Lothe 2000:181)

Farklı şekillerde de anlatılsa da Coppola 'Karanlığın Yüreği'nden yola çıkmıştır ve romanı sinemaya uyalanmıştır. *Coppola'nın Apocalypse Now'ı yapısal ve tematik öğeler açısından Conrad'ın Karanlığın Yüreği ile benzerlikler taşımaktadır, bunun mümkün olan nedeni yazarların sahip oldukları bilgelik olabilir. Coppola, teknik, tema, yapı ve anlamın birbirlerinden ayrılmayan varlıklar olduğunu anladı. Bir hikayeyi farklı anlatmak farklı bir hikaye anlatmak demektir. Eninde sonunda Conrad ve Coppola aynı masalı anlatırlar.* (Cahir 1992:187) Bu bağlamda roman uyarlaması açısından çok farklı ve değişik bir şekilde anlatılsa da Coppola, Conrad'ın öyküsünden yola çıkmıştır.

Karanlığın Yüreği ve Apocalypse Now ya da Sömürgecilik ve Emperyalizm

Conrad Karanlığın Yüreği adlı eserinde batı değerleri yargılanıyor, batı medeniyetinin de barbarlığa dönüşebileceği ele alınıyor. Kitapta hep ikilemlere rastlanıyor. Karanlık-aydınlık, beyaz-siyah, uygarlık-ilkellik gibi... Conrad, Kurtz'un hasta halini 'eskimiş fildişinden yapılmış, el sallayan hareketli bir ölüm imgesi' olarak ele alırken; emperyalizmin yozlaşmasını, Kurtz'un hasta bedeniyle somutlaştırır. Marlow karakteri ise Afrika'ya medeniyet götürülebileceği inancıyla yola çıkar ve 'beyaz adamlar' tarafından yerlilere yapılan zulmü görerek şirketin tek amacının daha fazla fildişi toplamak olduğunu anlayınca hayal kırıklığına uğrar.

Sömürgecilik bir devletin egemenliğini başka topraklar ve halklar üzerinde kurması ya da genişletmesidir. Sömürgeciliğin tarihi çok eskilere gitmektedir. İlkçağların devletleri de çevrelerindeki güçsüz ülkelerin kaynaklarından yararlanmak için onları sömürgeleştirirlerdi. Daha sonra, XV. yüzyılın sonlarında başlayarak çeşitli Avrupa devletleri dünyanın geniş alanlarını keşfetmeye ve fetihlere başlamışlardır. Bu, XV. yüzyıldan beri Avrupa tarihinin önemli bir özelliğidir. Sömürgeciliğin tarihi çok geçmişlere dayansa da, Avrupa'nın XIX. yüzyılda endüstri devrimi sonucu karşılaştığı ekonomik ve toplumsal sorunlara çözüm getiren yöntem olarak yenidir. Çünkü kapitalizmin gelişmesiyle yeni hammadde ve pazarlara ihtiyaç duyulmuş ve bu başka ülkeleri –geri kalmış/bıraktırmış- silah zoruyla ele geçirme yoluyla yapılmıştır. Bu sayede ülkelerindeki işçi sınıflarına da bir parça pay vererek onları da bu sömürüye dolaylı yoldan ortak etmişlerdir. Kitabın en önemli gerçekliği sömürgeciliğidir. Cahir bunu net bir şekilde ortaya koyar:

Marlow'un ilk durağı nehrin ağzında olan hükümet makamıdır. Burada emperyalizmin en tehlikeli detaylarını ve korkunçluklarını görürüz. Köle yapılmış yerliler bir kenarda birbirlerine demir tasma ya da zincirlerle bağlanmışlardır. "Çoğu çıplak ve siyah olan bir sürü kişi karıncalar gibi oradan oraya hareket ediyorlardı." Marlow bu tutsakların aslında ölümüne çalıştıklarını fark eder, "düşman değiller, suçlu hiç değiller." Onlar vicdansız emperyalist sistemin insana dönüşen kurbanlarıdır, "hastalık ve açlığın kasvetli yeşilimsi karanlığında kafaları karışmış halde yatan kara gölgeleridir." Bu acının ortasında, Marlow bir beyaz adamla karşılaşır "... beklenmedik zarafetiyle...kolalı, manşetleri beyaz, hafif, alpaka (lamaya benzer hayvan) bir ceket, beyaz bir pantolon, açık renkli bir boyunbağı ve cilalı botlar." Bu mucize şirketin şef hesapçısıdır. (Cahir 1992:185)

Kitapta gerçek çirkindir, rahatsız edicidir, düşündürücüdür, aynı direklere geçirilmiş kafatasları gibi... Marlow öyküyü anlatır ama kitabın öykücüsü farklıdır.

Kitapta Marlow, Kurtz'u öldüremiyor çünkü kendisi de gerçek karşısında değişmeye ve garip bir şekilde Kurtz'e benzemeye başladığını hissediyor. Kurtz, yaşadıklarının ve tüm değerlerinin yitirilmesinin dehşeti içerisinde ölüyor. Çünkü gerçek tüm çıplaklığı ile dehşet vericidir. Kitabın sinema uyarlamasında ise Kurtz'un son sözleri "dehşet" oluyor. Bu dehşet insanın kendi yüreğinde bulduğu dehşettir. Kendi yüreğinde bulduğu ve yarattığı dehşet...

Tuhaftır yaşam — acımasız mantığın boş bir amaca yönelik gizemli düzeni. Yaşamdan umulacak tek şey, insanın biraz kendini öğrenmesi -o da geç olur hep- ve bitmek bilmeyen bir yığın pişmanlık. Ölümle dövuştüm ben. Düşünebileceğiniz en can sıkıcı karşılaşmadır bu. Elle tutulmaz bir pusun içinde yer alır, yağının altında bir şey yoktur, çevrenizde bir şey yoktur, seyirci yoktur, gürültü yoktur, ün yoktur, büyük bir kazanma isteği yoktur, büyük bir yenilgi korkusu yoktur, ılık bir umursamazlıkla dolu sağlıksız bir havada, kendi haklılığınıza inanmadan, rakibinizinkine hiç mi hiç inanmadan, sürer gider. Bilgiçliğin son aşaması buysa eğer, yaşam sandığımızdan da gizemli bir bilmece

demek. ... Kurtz'ün olağanüstü bir adam olduğunu bu yüzden doğruluyorum. Söyleyecek bir sözü vardı. Söyledi. ... Özetlemişti - yargılamıştı. 'Ne dehşet!' Olağanüstü bir adamdı. (Conrad 2007:104-105)

Joseph Conrad in ünlü romanı *Karanlığın Yüreği*'ndeki psikopat karakter Kurtz'u emperyalizm in karanlık yüzünü göstermek isteyen Conrad, Kurtz un bir Avrupa yapımı olduğundan sözeder romanda. Kurtz'un annesi Fransızdır, babası Almandır ve İngiltere'de okumuştur. Kurtz, Belçikalı sömürgecilerle beraber Kongo'ya giden bir şirket yöneticisidir. Şirketin amacı Kongo'daki doğal kaynakları (fildişi, kauçuk) sömürmektir. Kurtz ise bu insanlara medeniyeti götürebileceğini de düşünür ama kısa zamanda delirir ve yerlilere yapılmayarı bırakmaz, kendine adeta bir krallık kurar. Francis Ford Coppola bu romanı Vietnam'a taşımış ve *Apocalypse Now* filmini çekmiştir. Martin Sheen'in canlandırdığı Williard, Vietnam Savaşı yıllarında Kamboçya'nın ormanlık alanlarında kendini yerli halka tanrı olarak tanıtan ve burada nüfusunu genişleterek küçük bir ordu kuran Albay Kurtz'u ele geçirmekle görevlendirilir. Yolculuk ilerledikçe Williard'ın Albay Kurtz'la ilgili fikirleri değişmeye başlar. Kurtz karakterini deneyimli oyuncu Marlon Brando canlandırmaktadır.

Yapıtta, anti-emperyalist ve emperyalist öğelerin iç içe olması dikkat çekicidir. Conrad, Marlow karakterini kullanarak emperyalizmin çirkin yüzünü gözler önüne serer. Ancak bir yandan da yerlilerin gerilikleri ve acizlikleri Marlow'un küçümseyen sözleriyle yansıtılmaktadır. Bu 'uygar' dünyadan gelen adamın kendinden 'kültürsüz' gördüğü 'vahşileri' algılama biçimidir. Aslında birçok insan bunda garip bir yan görmez çünkü onlar uygarlaştırılması gereken zavallılardır. Oysa her kültür değerlidir ve hiçbir kültür diğerinden üstün değildi.

Apocalypse Now'da başarı tek başına Coppola'ya ait değildir. Coppola *Kıyamet*'i yazar/yönetmen John Millius'la birlikte Joseph Conrad'ın *'Karanlığın Yüreği'* romanından uyarlamıştır. Coppola'nın John Milius ile birlikte yazdığı senaryo, balta girmemiş ormanlarda geçen savaşı, sıkı, serüvenci destansı bir kabusu dönüştüren, saçmalığı ve zulmü örgütleyen parlak zekanın başarısıdır. Uyarlama açısından ana noktalar korunmuştur; sömürgeciliğin yeni yüzü olan emperyalizm ve onun jandarması ABD, bir nehir yolculuğu beraberinde insanın içindeki karanlık tarafa yapılan yolculuk temaları olduğu gibi korunan taraflardır. Bu anlamda uyarlama romanın ana öğelerini içermektedir. Öte yandan film müzikleri, sarsıcı görüntüleri ve göndermeleriyle oldukça etkileyici ve başarılı bir filmidir. Bu anlamda yoğun ama kısa etkileyici bir roman çarpıcı bir film şeklinde uyarlanmış ve uyarlama alanında ders olabilecek bir yapıt ortaya çıkmıştır.

Conrad'ın Kongo'da Belçikalı bir fildişi tüccarı olan Kurtz'un barbarlığı, fethetmeye ve boyunduruk altına almaya dayalı sömürgeciliğin kaçınılmaz vahşiliğini açığa vuruyordu. Ancak Güneydoğu Asya üzerindeki Amerikan emelleri başkaydı. Amerikan emperyalizmi hem komünist düşüncenin yayılmasını engellemek hem de bu bölgedeki varlığını güçlendirmek istiyordu. Sömürgeciler yeni yüzleri ve silahlarıyla yine iş başındaydı.

Sömürgeciliğe çok yakın olan emperyalizm sömürgeciliğin bir biçimidir. Emperyalizm, Avrupa'da kuvvet politikasının, devletlerarası sürtüşme ve ekonomik rekabetin denizasırlı bölgelere yayılmasıdır. *Lenin'in emperyalizm teorisinin odak noktası emperyalizmin, 19. yüzyılın sonlarından itibaren, kapitalizmin gelişimindeki özel bir aşama olarak sınıflandırılması olmuştur. Emperyalizme böylesine özgün bir tarihsel takvim atfetme girişimi de birçok tartışmaya konu olmuştur; bu konudaki temel itirazlardan bir tanesi emperyalizmin karakteristik özelliği olarak ele alınan birçok özelliğin aslında bu oyunda önceden de ve kapitalizmin tüm tarihi boyunca mevcut olduğu yönündedir* (Magdoff 2005:67). Emperyalizm, tekelleşmenin bir ürünüdür. Kapitalist gelişmenin doğal bir sonucu olarak, sermaye giderek daha az elde toplanırken, uluslararası tekeller arasındaki rekabet şiddetlenir. Tekeller, dünya üzerindeki hammadde kaynaklarını denetim altına alma ve pazarlarını büyütme mücadelesi verirler. Uluslararası ölçekte faaliyet gösteren tekellerin en büyük silahı, kendi devletleridir. Emperyalist devletlerin başlıca görevi de, kendi tekellerinin uluslararası ölçekteki çıkarlarını korumaktır –bu çıkarları korumak için baş düşmanları olan sosyalist düşüncelerin filizlendiği yerlere de müdahale ederler, bu müdahaleler genelde kanlı olur-. Bunun için, bir yandan görece zayıf kapitalist ülkeler üzerinde egemenlik kurmaya çalışırken diğer yandan diğer emperyalist devletlerle paylaşım mücadelesi yürütürler. Coppola filminde bilerek ya da bilmeden emperyalizmin sosyalizme yaklaşımındaki birçok özelliğini Vietnam bağlamında ortaya koymaktadır. Emperyalizm demek savaş demektir, çünkü silah tekellerinin yeni üretim yapımları için savaşlara ihtiyacı vardır.

“Apocalypse Now”ın döneminin diğer Vietnam filmlerini geride bırakmasının bir nedeni de savaşın ahlaki çelişmesini savaş filmi türünün kalıplarıyla çözümlenmeye çalışmadan yakalamasıdır. Burada ABD emperyalizminin orantısız gücü ve emperyalizmin hem saldırdığı yerdeki insanlar ve hem de askerler üzerindeki etkisi işlenmektedir. Savaşın bir nedeni vardır ve bu sınıfsal temellere dayanmaktadır. Tarih sınıfların mücadelesidir. Savaş ise yöneten sınıf adına ezilen sınıf bireylerinin silahlı altına alınıp karanlık bir yürekle diğer ezilenleri öldürerek belli amaçları gerçekleştirmesi eylemidir. Savaş, çok daha büyük çapta olmak üzere, düellodan başka bir şey değildir. Savaşta taraflardan her biri, fiziki gücü sayesinde, diğerini iradesine boyun eğdirmeye çalışır; yani savaşın amacı düşmanını alt etmek, yıkmak, böylece tüm direnişini yok etmektir. Romanda da filmde de ‘vahşiler’ ‘uygarlara’ karşı çıktıklarında alt edilmekte ve boyun eğmeye zorlanmaktadır.

Conrad'ın Kurtz'u, Kongo'da fildişi ticareti yapan bir Belçikalıydı. Onun barbarlığı boyun eğdirme ve fetih temelli olan sömürgeci girişimlerin acımasızlığını gösteriyordu. Ama Güneydoğu Asya Amerikalıların yaptığı iş farklıydı. Ne zaman Fransız çiftliğinin - dul ve bir hayalet benzeyen -sahibi Amerikalıların savaşını “Tarihin içindeki en büyük hiçbir şey” olarak adlandırıyor ve savaşın sadece boş olduğunu değil ayrıca onun fikri temellerinin de boş olduğunu ileri sürüyordu. (Scott, 2001:1)

Conrad'ın romanında misyoner Kurtz'un öyküsü, insanın içinde iyi/kötü çatışmasını, kötünün uygun bir ortam bulduğunda nasıl gelişebileceğini işliyor. Eser Vietnam'a taşınırken, kitabın ana tema ve felsefesi de korunmuş. Apocalypse Now, Saygon'dan Kurtz'un tapınağına doğru yapılan bu yolculuk sırasında, Willard'ın yalnız dış dünyadaki dehşeti değil, kendi içindeki dehşeti de keşfetmesini öykülüyor. Marlow, Kurtz'u bulmak adına aldığı yolculukta karanlığa doğru çekilmekte, vahşi kültürlerle karşılaşmakta ve insanlığın sınırlarını görmektedir. İnsan ruhu -yüreği- toplum tarafından bastırılan zalimliği beraberinde taşır. Bu zalim/ karanlık yanı kendi kültüründen ayrıldığında ya da kendi kültürü diğeriyle çatıştığında birdenbire ortaya çıkar. Bunun sonucu olarak insan gerçek benliğimizi keşfetmeye çalışır ve bu keşife çıkanlar delilikle yüzyüze gelir. Kurtz ise hem kendi kültüründen uzun zaman önce kopmuş hem de diğer kültürlerle çatışma halindedir. Gördükleri ve savaşın zalim yanı, onun yüreğinin karanlık yanının kontrolü altına girmesine neden olmuştur.

Vietnam Savaşı'nda gördükleri karşısında aklını yitirme noktasına gelip ordudan firar eden, sonra da kendisine bağlı asker ve sivillerle birlikte komşu ülke Kamboçya'nın tropik ormanlarında bir korku ve dehşet tarikatı kuran Albay Walter Kurtz, uzun bir yoldan kendisini öldürmek üzere gelen askeri istihbarat ajanı Binbaşı Benjamin Willard'a bir görev hatırasını anlatır: 'Ormanda ilerlerken bir Vietkong köyüne girdik ve emrim üzerine sıhhiyeciler köydeki bütün çocuklara tek tek sıtma aşısı yaptılar. Köylüler çalışmalarımızı sessizce izledi. İşimiz bitince oradan ayrıldık. Bir süre sonra yaşlı bir adam ardımızdan koşu koşu geldi; bize bir şey haber vermek istercesine avazı çıktığı kadar bağıyordu. Ne olduğunu merak edip köye geri döndük. Bölgenin ileri gelenleri, aşı yaptığımız bütün çocukların kollarını kesip bir meydana toplamışlardı. Üstüste düzinelerce minik kol... Aşımızı reddetmişlerdi. İşte o gün ağladım. Yaşlı bir kadın gibi saatlerce hüngür hüngür ağladım'

Kurtz artık başka birisine dönüşmüştür. Cahir bunu şöyle ifade ediyor:

Bir dünya dolusu boş insanın bu dünyadan korkusu hem Conrad'ın romanının hem de Coppola'nın filminin esasını oluşturur; her iki çalışmada da Kurtz boş insanların karşıt tezini oluşturur; ahlaki, korkutucu bildirisi (manifesto)ve tanrıya benzer akustik sesi onu muazzam yapar: Bütün iticiliğiyle onu anlaşılır kılar. Korkarak ve tiksinerken kendini karanlığın yüreğine bakmaya zorlar, iki yönlü olarak paylaşır; iyi ve şeytan olarak. Kurtz'u iyi ya da şeytan, kahraman ya da açgözlü olarak adlandırmak bazı noktaları kaçırmamıza sebep olur. O her zaman kara bir zen Budisti tarafından değiştirilen ve aynı zaman da her yerde bulunan karanlığın doğasını anlayarak değişen bir adamdır.

Willard ve Marlow ve Kurtz'un iki ruhani oğlu aynı farkındalığa maruz kalırlar. Her iki adamda kara bir belirsizlik olarak büyük nefrete bakarlar. Her ikisi de insan yönetimi altında, mantıklı sınırların ötelenmesiyle ahlaki terörle karşı karşıya kalırlar ve hepsi başlarına gelenlerle derin değişikliklere uğrarlar. (Cahir 1992:186)

Apocalypse Now, sinema tarihinde savaş üstüne, savaşın korkunçluğu ve dehşeti üzerine yapılmış güçlü ve önemli bir filmidir. Savaşın kolektif çılgınlığın doğuşu, gelişmesi ve yaygınlaşması için, nasıl verimli bir ortam olduğunu güçlü bir biçimde anlatan önemli bir yapıt olan film başarılı bir uyarılama olarak karşımıza çıkmaktadır. İki farklı öykü anlatılmasına rağmen sonuçta varılan nokta birbirine yakındır. “Karanlığın Yüreği” ve “Apocalypse Now” aynı öyküyü farklı şekilde anlatmaktadır.

Apocalypse Now önemli bir filmidir ve birçok açıdan görülmeye değer ama sadece Vietnam üzerine bir film değildir. Filmde Conrad'ın 1890'larda Afrika bir koloni üzerine yazılan romanı *Karanlığın Yüreği*'ndeki öykü tekrar anlatılır. Conrad'ın romanında Marlow isimli bir adam Belçikalı bir firma tarafından işe alınarak, çıldıran ve kendini tiran ilan eden şirket ajanı Kurtz'u izini sürerek bulmakla görevlendirilir. Bir tür yarı tanrı haline gelmiş asi asker, deli ve tehlikeli Albay Kurtz'u öldürme göreviyle gönderilen Yüzbaşı Willard ormanın derinliklerinde, savaş alanlarının ortasında yaptığı yolculuğu anlatır. Ancak Joseph Conrad'ın *Karanlığın Yüreği* romanının modern bir paraleli ve mitolojik anlamda da savaşın dehşet ve deliliği içinde bir kabus yolculuğu, insanın yüreğinde kök salmış kötülüğe dair bir 'görüntüleme' halini alır. Burada sadece nehrin üst kısmına değil insanın karanlık tarafına doğru da bir yolculuk yapılmaktadır. Her insanın içinde bir yerde karanlık bir taraf vardır ve bu bazı durumlarda ortaya çıkar. Tüm insanlar kendilerini biraz tanrı olarak görürler bu aslında ölümden korkunun ve sonsuza dek yaşama isteğinin doğal sonucudur. Ancak insan bu duyguyu bir saplantı haline dönüştürdüğü noktada tanrı olduğuna gerçekten inanır ve onun için ölümün ve öldürmenin tanrısal bir tarafı vardır.

Filmde mitolojik ve antropolojik öğeler de göze çarpmaktadır. Valkyries'lerden² bahsedilmesi, Frazer'a gönderme yapılması ve Marlow'un Kurtz'u öldürürken eş zamanlı olarak yerlilerin de bir öküzü kurban etmesi... Marlow, Tanrı'yı yani Kurtz'u öldürüp yeni tanrı olmuştur. Bütün bunlarda ve daha birçok şeyde mitoloji ve antropolojiye gönderme yapılmaktadır.

Sonuç

Apocalypse Now'da, Conrad'ın 1890'larda Afrika bir koloni üzerine yazılan romanı *Karanlığın Yüreği*'ndeki öykü tekrar anlatılır. Conrad'ın romanında Marlow isimli bir adam Belçikalı bir firma tarafından işe alınarak, çıldıran şirket elemanı Kurtz'u izini sürerek bulmakla görevlendirilir. Kitap nehrin üst kısmındaki Kurtz'un çılgın krallığına ve “karanlığın yüreğine” bir yolculuktur.

² Valkyrie'ler: İskandinav mitolojisinde, tanrıların reisi Odin'in yardımcıları olan savaşçı bakirelerdir. Valkyrie'ler parlayan zırhlar içerisinde gökyüzünde atlarıyla ilerler, savaş alanlarını gezerler, savaşçılardan hangilerinin öleceğini ve hangilerinin yaşayacağını belirler ve katledilmiş kahramanların ruhlarını, Odin'in büyük dehlizi Valhalla'ya taşırlar. Liderleri Brunhild'dir. Valkyrie'ler, Alman besteci Richard Wagner'in operası *Die Walküre*'de (The Valkyries, 1856) önemli bir rol oynarlar.

Kitap kolonileşmenin yozlaştırıcı ve insafsızlığını sorgular gibi görünür. Ancak Conrad bunların kolonicilerin hatası olduğunu düşünmez.

Ona göre oraya vahşileri uygarlaştırmak için giden Avrupalılar sonunda çevrelerindeki vahşiler gibi davranmaktadır. Conrad'ın deyişiyle; *Birer fatihtiler, bu da kaba güçten başka bir şey gerektirmiyor. Övünülecek bir şey de değil bu, çünkü senin gücün yalnızca başkalarının güçsüzlüğünden doğan bir kazadır.* (Conrad, 2007: 12) Bunu teknedeki ve Kurtz'u bir kral gibi gören siyahları betimlerken görebiliriz. Conrad aslında ırkçı bir yaklaşım sergilemektedir. Bu kitabın başında kendini göstermektedir; "Danimarkalıymış— bir alışverişte nasıl olduysa aldatıldığımı düşünmüş, kıyıya çıkıp köyün başındaki adamı sopayla dövmeye başlamış. Bunu duyduğumda, hiç şaşırmadım. Fresleven'in dünyanın en uysal, en sessiz adamı olduğunu söylediklerinde de şaşırmadım. Öyleydi kuşkusuz, ama birkaç yıldır kutsal görevle oradaydı; sonunda, şöyle ya da böyle, kendisine olan saygısını yeniden teyit etme ihtiyacını duymuş olmalıydı. Bu yüzden de ihtiyar zenciyi acımadan sopalamaştı" (Conrad, 2007: 15).

Film açısından da sonuç gerçekten ırkçı ve muhafazakardır. John Millius ve Coppola Apocalypse Now'da Karanlığın Yüreği öyküsünü Vietnam savaşı üzerine bir filme uyarlarlar. Millius sağ görüşlü ve anti-komünist bir adamdır. Vietnamlı gerillalar bu görüşteki bir adama göre aklıdan zoru olan psikopatlardır. Gerillaların bulunduğu sahnelerde bunu net bir şekilde görebiliriz. Kolayca öldürülebilir akılsız adamlar olarak gösterilirler. Coppola ise sadece yönetmen olmasına rağmen eklediği bazı sahnelerle filmin vicdanı olmaya çalışmıştır. ABD askerlerinin bir kayıttaki suçsuz aileyi öldürmelerini gösteren sahne onun elinden çıkmıştır.

Bunlara rağmen film savaşın insanlığa karşı bir suç olduğunu göstermesi açısından önemlidir. ABD emperyalizmine karşı savaşan Vietnamlıların tek amacı bağımsızlıktır ve bunu kazanmışlardır.

Conrad'ın "Karanlığın Yüreği" kitabından uyarlanan başarılı bir film olan "Apocalypse Now"ı değerlendirmek ve eleştirmek oldukça zordur. Çünkü her ikisi de aslında karşı oldukları şeyleri ortaya koyarken başka noktalardan ipin ucunu kaçırmaktadır. Zencileri ve başka kültürleri aşağı gören Conrad ve Vietnamlıları zavallı ve vahşi olarak gösteren Millius ve Coppola yapmak istediklerini başarılı bir şekilde yapmışlardır. Ancak bu onların ve eserlerinin eleştirilemeyeceği/yerilemeyeceği anlamına da gelmez. Varılan sonuçlar ya da yapılan yorumlar çok çeşitli olmasına rağmen şu bir gerçektir ki roman da film de gerçekten başarılıdır. Bu anlamda geçmişi unutmamak ve emperyalizmin - ABD başta olmak üzere- hala önemli bir gündem maddesi olduğunu göz ardı etmeden ve ABD askerlerinin Irak'ta Wagner'in The Valkyries'ini çalarak saldırılar yaptığını okurken Vietnam'ı tekrar hatırlamak gerekiyor. Ve Vietnam'ı Che Guevara'nın sözleriyle tekrar hatırlatmak istiyoruz...

...Eğer dünyada ölümün kendi paylarına düşen kısmıyla ve müthiş trajedileriyle, hergünkü kahramanlıklarıyla, emperyalizme bitmez tükenmez darbeler indirerek,

dünya halklarının artan nefretiyle emperyalizmin güçlerini parçalamak için **iki, üç daha fazla Vietnam** gün ışığına çıksaydı, geleceğe daha güvenli bakabilirdik! (Guevara 1967)³

KAYNAKÇA

- Cahir, L. C. (1992). "Narratological Parallels in Joseph Conrad's *Heart of Darkness* and Francis Ford Coppola's *Apocalypse Now*". *Film Literature/ Film Quarterly*, Vol, 20, No:3, 181-187.
- Conrad J. (2007). *Karanlığın Yüreği*. (Çev. Sinan Fişek). İstanbul: İletişim.
- Coppola, F. F. (1979). *Apocalypse Now*. ABD: Francis Ford Coppola.
- Greiff, L. K. (1992). "Conrad's Ethic and the Margins of *Apocalypse Now*". *Film Literature/ Film Quarterly*, Vol, 20, No:3, 188-198.
- Howe, D. (2001). "'Apocalypse': Once More, With Extra Footage". *The Washington Post (Weekend)*. Washington, D.C.: Aug 10, 2001, pg., T., 33.
- Lothe, J. (2000). *Narrative in Fiction and Film: An Introduction*. New York: Oxford U.P.
- Magdoff, H. (2005). *Sömürgeci Emperyalizm*. İstanbul: Devin Yayınları.
- Scott, A. O.(2001). "Aching *Heart Of Darkness*". *New York Times*. (Late Edition (East Coast)). New York. N.Y: Aug 3, pg., E.1.

"TWO, THREE ... MANY APOCALYPSE" (APOCALYPSE IN HEART OF DARKNESS)

Abstract:The main theme of this article is the narrative and stylistic affinities between Francis Ford Coppola's "Apocalypse Now" and its movie adaptation of Joseph Conrad's 'Heart of Darkness'. Both works of art are compared in many ways according to the things they express, the language which is used, images and music. Imperialism and war that constitute the background of these two works of art have taken a lot of interest both as a novel and a film. The book describes the journeys that Captain Williard takes in the dark forest and deep swamp and in the middle of the war fields in order to kill Colonel Kurtz who is a rebellious soldier, a crazy and dangerous man who has become a kind of half man and half god. A nightmare journey which is in horror and madness of the war turns into a narrative which includes malice that root in human souls. There are some concerns about both authors in Conrad's and Coppola's texts as follows: What are the moral issues of imperialism? What are the things that suit human nature? Do we all keep a secret with the charm of hatred. We have tried to set a critical look on these two works of art which the political approach of the film's screenplay writer and the author of the book is clearly stated in. In this sense, via the creators of those works through a novel and its film adaptation, they try to impose their own

³Ernesto Che Guevara Tricontinental'e Mesaj, Afrika, Asya ve Latin-Amerika Halkları Dayanışma Örgütü'ne (OSPAAAL) Che Guevara'nın "dünyanın herhangi bir yerinden" yolladığı bu mesaj, 16 Nisan 1967 tarihinde Prensa Latina'da yayınlanmıştır.

truths with their points of view in their period. In this respect, there is a need to have a look again to these two works of art and their writers. We have used the elements of Marxist criticism in this anew look.

Key Words: *Heart of Darkness*, *Apocalypse Now*, Joseph Conrad, Coppola, Milius, Imperialism.

